

महाराष्ट्र राज्यातील उर्दु घरांमध्ये विविध
कार्यक्रमांचे नियोजन/आयोजन करण्याकरिता
सांस्कृतिक समितीची स्थापना करणेबाबत.....

महाराष्ट्र शासन
अल्पसंख्याक विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : उघव्य २०१६/प्र.क्र.१९/कार्या-४,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : २८ जून, २०२१.

वाचा : शासन निर्णय, समक्रमांक, दि.२१ जुलै, २०१६.

प्रस्तावना :

महाराष्ट्र राज्यात उर्दु भाषेची वाढ:मयीन प्रगती व्हावी, मराठी व उर्दु भाषेतील लेखक, कवी, विचारवंत इ. मध्ये सृजनशील विचारांची देवाणघेवाण होऊन उर्दु भाषेचा वाढ:मयीन विकास व्हावा व उर्दु भाषेच्या समृद्धीसाठी उर्दु घराच्या रुपाने एक ठिकाण असावे या उद्देशाने राज्यातील निवडक शहरांमध्ये राज्य शासनामार्फत उर्दु घरे बांधण्यात येत आहेत. सदर उर्दु घरांचा वापर, देखभाल व दुरुस्ती तसेच उर्दु घरे सुस्थितीत ठेवण्यासंदर्भात उपरोल्लेखित दि.२१ जुलै, २०१६ च्या शासन निर्णयान्वये सविस्तर नियमावली विहित करण्यात आलेली आहे. आता, राज्यातील उर्दु घरांमध्ये विविध कार्यक्रमांचे नियोजन/आयोजन करण्या-करिता सांस्कृतिक समितीची स्थापना करण्याची तसेच काही पूरक बाबींकरिता नियमावली विहित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

राज्यात बांधण्यात आलेल्या व भविष्यात बांधण्यात येणाऱ्या उर्दु घरांमध्ये प्रत्यक्ष कार्यक्रमांचे नियोजन/आयोजन करण्याच्या उद्दिष्टाची पूर्तता करण्यासाठी प्रत्येक उर्दु घराकरिता स्वतंत्र अशी पुढे नमूद केल्याप्रमाणे सांस्कृतिक समितीची स्थापना करण्याचा तसेच पुढे नमूद बाबींकरिता पूरक नियमावली विहित करण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे-

**उर्दु घरांमध्ये प्रत्यक्ष कार्यक्रमांचे नियोजन आयोजन करण्यासाठी/
सांस्कृतिक समितीची रचना**

अ.क्र.	सदस्यांचा तपशील	पद
१	संबंधित जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	उर्दु घराचे व्यवस्थापन पाहण्यासाठी जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले उप जिल्हाधिकारी	उपाध्यक्ष
३	संबंधित/जवळच्या विद्यापिठाचे कुलगुरु/उर्दु विभागाचे प्रमुख/ प्रतिनिधी (१ सदस्य)	सदस्य
४	संबंधित शहरातील महापालिका आयुक्त किंवा उपायुक्त पेक्षा कमी दर्जाचा नाही, असा प्रतिनिधी (१ सदस्य)	सदस्य
५	महाराष्ट्र राज्य उर्दु साहित्य अकादमीचे सदस्य किंवा अधीक्षक-नि-कार्यकारी अधिकारी (१ सदस्य)	सदस्य
६	स्थानिक उर्दु साहित्यिक/लेखक/कवी (कमाल ३ सदस्य)	सदस्य
७	परिसरातील उर्दु भाषा हा विषय शिकवणाऱ्या महाविद्यालयांचे प्राचार्य/उर्दुचे प्राध्यापक (कमाल २ सदस्य)	सदस्य
८	परिसरातील उर्दु भाषा हा विषय शिकवणाऱ्या शाळांचे मुख्याध्यापक/उर्दुचे शिक्षक (कमाल ३ सदस्य)	सदस्य

९	संबंधित उर्दु घराचे व्यवस्थापक	सदस्य सचिव
	एकूण कमाल सदस्य संख्या	१४
टीप : १) वरील अ.क्र.६ ते ८ येथे नमूद सदस्यांची निवड संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी करावी. २) वरील सदस्यांपैकी किमान दोन सदस्य ह्या महिला असाव्यात.		
सांस्कृतिक उप समिती		
१	उर्दु घराचे व्यवस्थापन पाहण्यासाठी जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले उप जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	स्थानिक उर्दु साहित्यिक/लेखक/कवी (कमाल १ सदस्य)	सदस्य
३	संबंधित उर्दु घराचे व्यवस्थापक	सदस्य सचिव
	एकूण सदस्य	३

सांस्कृतिक समितीची स्थापना व कार्यकाल :

उर्दु घराशी संबंधित असणाऱ्या जिल्हाधिकाऱ्यांनी त्या त्या उर्दु घराकरिता वरील विवरणपत्रात नमूद केल्याप्रमाणे “सांस्कृतिक समिती” व “सांस्कृतिक उप समिती” स्थापन करण्याविषयीचे आदेश त्यांच्या स्तरावरून निर्गमित करावे. अशा प्रकारे स्थापन करण्यात आलेल्या “सांस्कृतिक समिती” व “सांस्कृतिक उप समिती” वरील अशासकीय सदस्यांचा कार्यकाल हा स्थापना आदेशाच्या दिनांकापासून ३ वर्षांचा राहील. सदर ३ वर्षांचा कालावधी संपुष्टात आल्यानंतर जिल्हाधिकारी सदर “सांस्कृतिक समिती” व “सांस्कृतिक उप समिती” ची पुनर्रचना करतील. बेशिस्त वर्तणवुक, समितीच्या कामकाजात भाग न घेणे वा अन्य एखाद्या समुचित कारणासाठी “सांस्कृतिक समिती” व “सांस्कृतिक उप समिती” वरील कोणत्याही सदस्याला काढून टाकण्याचे अधिकार संबंधित जिल्हाधिकारी यांना असतील. अशा प्रकारे सदस्याला काढून टाकल्यापरिणामी किंवा मृत्यु वा राजीनामा इ. मुळे निर्माण होणाऱ्या जागेवर उर्वरित कालावधीसाठी (किमान ६ महिने) पर्यायी सदस्याची नियुक्ती करण्याचे अधिकार संबंधित जिल्हाधिकारी यांना असतील.

सांस्कृतिक समितीच्या बैठका :

प्रत्येक जानेवारी व जुलै महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात सदर सांस्कृतिक समितीची बैठक आयोजित करण्यात यावी. सदर बैठकीचे आयोजन संबंधित उर्दु घर येथे किंवा संबंधित जिल्हाधिकारी कार्यालयात करण्यात यावे. “सांस्कृतिक उप समिती” ची बैठक कामाच्या गरजेनुसार, तथापि, २ महिन्यांतून किमान एकदा, अशा रितीने घेण्यात यावी. सदर बैठकीचे आयोजन, उर्दु घराचे व्यवस्थापन पाहण्यासाठी जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले उप जिल्हाधिकारी, यांच्या दालनात करण्यात यावे.

सांस्कृतिक समिती व सांस्कृतिक उप समितीच्या बैठकीकरिता अशासकीय सदस्यांना मानधन व प्रवासखर्च :

सांस्कृतिक समिती व सांस्कृतिक उप समितीच्या बैठकीकरिता अशासकीय सदस्यांना मानधन व प्रवास खर्च म्हणून प्रत्येक बैठकीकरिता प्रत्येकी रु.१,०००/- इतकी ठोक रक्कम अनुज्ञेय असेल.

सांस्कृतिक समिती व सांस्कृतिक उप समितीच्या बैठकीकरिता आर्थिक तरतूद :

सांस्कृतिक समिती व सांस्कृतिक उप समितीच्या बैठकीचे आयोजन, अशासकीय सदस्यांना मानधन व प्रवास खर्च इ. उद्दिष्टासाठी उर्दु घराच्या व्यवस्थापन खर्चासाठी ज्या लेखाशिर्षातून तरतूद व खर्च करण्यात येतो, त्याच लेखाशिर्षातून अर्थसंकल्पित तरतूद व खर्च करण्यात यावा व यासाठी आवश्यक असलेल्या अर्थसंकल्पित तरतुदींचे मागणीपत्र संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांनी शासनास सादर करावे.

सांस्कृतिक समितीची कर्तव्ये :

- १) उर्दु घरांमध्ये वर्षातून किमान ३०० दिवस सांस्कृतिक कार्यक्रम, विविध भाषेतील पुस्तकांचे विमोचन, इ. स्वरूपाचे कार्यक्रम आयोजित होतील, हे सुनिश्चित करणे. तथापि, सदरच्या कार्यक्रमांचे नियोजन करताना स्थानिक प्राधिकाऱ्यांनी वेळोवेळी जाहीर केलेल्या रात्रीच्या कमाल कालमर्यादेचे/ध्वनीप्रदुषण विषयक बंधनांचे तसेच संबंधित कायदे, नियम व शासकीय निर्देशांचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.
- २) सदर समितीने उर्दु घरांमध्ये विहित धोरणानुसार कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यासाठी जनता/खाजगी संस्था/महाविद्यालय/शाळा इ. ना प्रोत्साहित करणे, त्यात येणाऱ्या अडचणी दूर करणे, आवश्यक उपाय योजना सुचविणे, कार्यक्रमांचे अग्रक्रम/वेळापत्रक इ.बाबी निश्चित करणे, इ. स्वरूपाची कामे करणे अपेक्षित आहे.
- ३) नॅशनल कॉऊन्सिल फॉर प्रमोशन ऑफ उर्दु लॅंग्वेज, नवी दिल्ली या संस्थेमार्फत चालविले जाणारे विविध प्रशिक्षण कार्यक्रम/ अभ्यासक्रम यांच्या धर्तीवर उर्दु घरांमध्ये प्रशिक्षण कार्यक्रम/ अभ्यासक्रम चालविणे व त्यासाठी नॅशनल कॉऊन्सिल फॉर प्रमोशन ऑफ उर्दु लॅंग्वेज, नवी दिल्ली यांच्याकडून अनुदान/अर्थसहाय्य व मार्गदर्शन मिळविणे.
- ४) नॅशनल कॉऊन्सिल फॉर प्रमोशन ऑफ उर्दु लॅंग्वेज, नवी दिल्ली ही संस्था व उर्दु भाषेच्या प्रसार, संवर्धन व विकासासाठी कार्य करणाऱ्या इतर शासकीय/अशासकीय संस्था यांच्याशी वैचारिक आदान प्रदान करणे,
- ५) नॅशनल कॉऊन्सिल फॉर प्रमोशन ऑफ उर्दु लॅंग्वेज, नवी दिल्ली या संस्थेमार्फत चालविण्यात येणाऱ्या कार्यक्रमांच्या धर्तीवर, उर्दु भाषिक नसलेल्या समुदायाला उर्दु शिकवण्यासाठी उर्दु घरात वर्ग चालविणे.
- ६) वरील ३) व ५) येथे उल्लेखित प्रयोजनांसाठी आवश्यक असणाऱ्या निधीची कशा प्रकारे उभारणी करता येईल, यासाठी प्रायोजक/स्रोत उपलब्ध होऊ शकतील किंवा कसे, याची शक्यता तपासून पाहणे, पर्याय सुचविणे, इ. स्वरूपाची कामे या सांस्कृतिक समितीने करणे अपेक्षित आहे.
- ७) उर्दु घरांचे महसुली उत्पन्न वाढण्यासाठी आवश्यक असलेली उपाययोजना या सांस्कृतिक समितीने करणे अपेक्षित आहे .

सांस्कृतिक उप समितीची कर्तव्ये :

- १) उर्दु घरामध्ये कार्यक्रमांचे प्रत्यक्ष आयोजन हे उपरोल्लेखित दि.२१ जुलै, २०१६ तसेच या शासन निर्णयान्वये विहित करण्यात आलेल्या धोरणानुसारच केले जात आहे, हे सुनिश्चित करणे,
- २) उर्दु घरामध्ये कार्यक्रमांच्या प्रत्यक्ष आयोजनाशी संबंधित बाबींसंदर्भात निर्णय घेणे, कार्यक्रमांचे अग्रक्रम ठरविणे,
- ३) कार्यक्रमांच्या आयोजनासाठी आवश्यक परवानग्या घेण्यात आलेल्या आहेत किंवा कसे, स्थानिक प्राधिकरणांनी वेळेचे/ध्वनी प्रदुषण इ. संदर्भात घातलेल्या निर्बंधांचे पालन करण्यात येत आहे किंवा कसे, इ. बाबी सुनिश्चित करणे,
- ४) कार्यक्रमांच्या प्रत्यक्ष आयोजनामध्ये येणाऱ्या अडचणी सोडविणे, आवश्यक उपाय योजना सुचविणे व जिल्हाधिकारी यांच्या मान्यतेने त्या अंमलात आणणे, इ.

पूरक बाबींकरिता नियमावली:

(१) उर्दु घराचे व्यवस्थापक :

- १) उर्दु घरांचे व्यवस्थापक हे संबंधित जिल्हाधिकारी व उर्दु घराचे व्यवस्थापन पाहण्यासाठी जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेले उप जिल्हाधिकारी, यांच्या थेट नियंत्रणाखाली कामकाज पाहतील व आपल्या कामकाजासाठी त्यांना जबाबदार राहतील.

- २) शासन, अल्पसंख्याक विकास विभागाच्या स्तरावरून प्राप्त होणाऱ्या थेट सूचना/ निदेश/ आदेश इ. चे पालन करणे उर्दु घरांच्या व्यवस्थापकांवर बंधनकारक राहिल व असे अनुपालन करताना त्यांना संबंधित जिल्हाधिकारी वा संबंधित उप जिल्हाधिकारी यांची वेगळी मान्यता घेण्याची आवश्यकता असणार नाही.

(२) साफसफाई व नीटनेटकेपणा :

उर्दु घर हे कायम स्वच्छतापूर्ण व नीटनेटके राहिल याची व्यवस्थापकांनी विशेष दक्षता घ्यावी. कार्यक्रमांच्या आयोजनानंतर लगेचच साफसफाई करणे, कचरा गोळा करणे, परिसरातील हिरवळ वाढविणे, पावसाळी पाण्याची साठवणूक व वापर (Rain harvesting) इ. बाबींकरिता दक्ष व्यवस्था ठेवणे आवश्यक आहे.

प्रसाधनगृहे, वॉश बेसिन इ. हे कायम स्वच्छ राहतील, साफसफाई वेळच्या वेळी करण्यात येईल, निर्जंतुकीकरणाची चोख व्यवस्था असेल, साफसफाईसाठी लागणारी सामुग्री कायम उपलब्ध राहिल, सांडपाण्याची व्यवस्था चोख असेल, इ. बाबीं संदर्भात व्यवस्थापकांनी विशेष दक्षता बाळगणे आवश्यक आहे.

(३) ग्रंथालये :

- १) उर्दु घरातील ग्रंथालय हे सकाळी ८.०० ते सायंकाळी ८.०० वाजेपर्यंत उघडे राहतील, अशी व्यवस्था करण्यात यावी.
- २) ग्रंथालयात उर्दु, मराठी, हिंदी भाषेतील वर्तमानपत्रे व उर्दु भाषेतील नियतकालिके उपलब्ध करून देण्यात यावीत.
- ३) महाराष्ट्र राज्य उर्दु साहित्य अकादमीने राज्यातील सर्व उर्दु घरांना उर्दु भाषेतील नियतकालिकांचे संच दरमाह उपलब्ध करून द्यावे.
- ४) खाजगी प्रायोजक/संस्था/व्यक्ती यांच्याकडून पुस्तके/नियतकालिके उपलब्ध करून घेण्याच्या दृष्टीने विशेष प्रयत्न करण्यात यावे.

(४) सूचना फलक :

उर्दु घराच्या परिसरात इमारतीच्या दर्शनी भागात एक मोठ्या आकाराचे प्रकाशमय सूचना फलक (Neon Sign) लावण्यात यावेत. सदर सूचना फलकावर उर्दु व मराठी भाषेत पुढील प्रमाणे मजकूर व माहिती दर्शविण्यात यावी -

- १) आजचे कार्यक्रम :_____.
- २) आगामी दिवसांचे नियोजित कार्यक्रम _____
- ३) ग्रंथालय _____ वा. पासून _____ वा. पर्यंत उघडे राहिल.

२. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२१०६२८१७०५५६०७१४ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

(फा. नू. पठाण)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

१. प्रधान सचिव, मा. मुख्यमंत्री सचिवालय, मंत्रालय, मुंबई,
२. खाजगी सचिव, मा.मंत्री (अल्पसंख्याक विकास), मंत्रालय, मुंबई,
३. खाजगी सचिव, मा.राज्यमंत्री (अल्पसंख्याक विकास), मंत्रालय, मुंबई,

४. स्वीय सहायक, मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई,
५. विभागीय महसूल आयुक्त, कोकण विभाग, बेलापूर, नवी मुंबई,
६. विभागीय महसूल आयुक्त, नाशिक विभाग, नाशिक,
७. विभागीय महसूल आयुक्त, पुणे विभाग, पुणे,
८. विभागीय महसूल आयुक्त, औरंगाबाद विभाग, औरंगाबाद,
९. विभागीय महसूल आयुक्त, अमरावती विभाग, अमरावती,
१०. विभागीय महसूल आयुक्त, नागपूर विभाग, नागपूर,
११. सर्व जिल्हाधिकारी
१२. जिल्हाधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय, नांदेड,
१३. जिल्हाधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय, सोलापूर,
१४. जिल्हाधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय, नाशिक,
१५. महानगरपालिका आयुक्त, नांदेड-वाघाळा महानगरपालिका, नांदेड,
१६. महानगरपालिका आयुक्त, सोलापूर महानगरपालिका, सोलापूर,
१७. महानगरपालिका आयुक्त, मालेगांव महानगरपालिका, मालेगांव,
१८. स्वीय सहायक, अपर मुख्य सचिव, अल्पसंख्याक विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
१९. स्वीय सहायक, सह सचिव, अल्पसंख्याक विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
२०. स्वीय सहायक, उप सचिव, अल्पसंख्याक विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
२१. अधिक्षक-नि-कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य उर्दू साहित्य अकादमी, मुंबई,
२२. सर्व अवर सचिव / कक्ष अधिकारी, अल्पसंख्याक विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
२३. निवडनस्ती (का-४).
२४. कार्यासन-४, संग्रहार्थ.